

Coordonatorii colecției:

Șerban AXINTE

Simona MODREANU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României**TARANGUL, MARIN****Studii și eseuri II. Literatură și artă tradițională /**

Marin Tarangul ; ed. îngrijită de Ioan Alexandru TOFAN ;

trad. de Alex. VLAD

- Iași : Junimea, 2026

ISBN general: 978-973-37-2980-8

ISBN vol. II: 978-973-37-3039-2

821.135.1.09

Redactor: Frăguța ZAHARIA

Tehnoredactor: Radu CUCUTEANU

Coperta: Ionuț BROȘTIANU

Editura JUNIMEA

Bulevardul Carol I

Grădina Copou, Iași

700 506

C.P. 85, Oficiul Poștal nr. 1, Iași

e-mail: edjunimea@gmail.com

revistascriptor@gmail.com

Telefon: 0232 705 837

© Editura JUNIMEA, IAȘI – ROMÂNIA

Marin TARANGUL**Studii și eseuri II
Literatură, critică literară
și cultură tradițională**Ediție îngrijită de Ioan Alexandru TOFAN
Traduceri din limba franceză de Alex. VLAD**EDITURA JUNIMEA
IAȘI – 2026**

deoarece ea este indiferentă la minciună. În om și nu în realitate există ceva care-i poate rezista minciunii. Dacă această rezistență nu mai există, atunci minciuna devine adevăr. Iar adevărul însuși nu există decât în imaginar. Această ironie îi pândește pe români, care, datorită simțului umorului, pot accepta și această ultimă „bășcălie”.

CUPRINS

Notă asupra textului/ Ioan Alexandru Tofan5

LITERATURĂ, CRITICĂ LITERARĂ

Cronica Annei Magdalena Bach	11
Recenzie	
Johan Huizinga, <i>Amurgul Evului Mediu</i> , Editura Univers, București, 1970	15
Cuvânt și tăcere	21
Recenzie	
<i>Poezia austriacă modernă</i> București, Editura Minerva, 1970	25
Max Steenbeck și răspunderea creatorului	31
Proză și poezie	39
Atitudinea critică	45
Eseu de transpunere indirectă:	
Cervantes și Caragiale	49
Critica și actul de cultură	75
Despre Cioran: admirația ca exercițiu	79
Observație suplimentară privind stilul și maniera	83
Hölderlin sau raza lui Apollo	85
Criticul profesionist	89
<i>Pro causa</i>	93
Lacomul cântec al vieții	97
Studiu privind limitele care deosebesc proza de poezie (Lupta dintre proză și poezie)	103
Recenzie	
Nicolae Breban, <i>L'Annonciation</i> , Paris, Flammarion, 1985	109
Recenzie	
Nicolae Breban, <i>Drumul la zid</i> , București, Editura Cartea Românească, 1984	115

Recenzie

Kafka, <i>Œuvres complètes</i> , Pléiades, Paris, 1984.....	123
Nicolai Vsevolodovici Stavroghin.....	133
Despre sunetul poeziei – Eminescu	143
Jean-Claude Renard sau poetica misterului	147
Mica artă poetică	151
Datoria față de poezie	157
La punerea în groapă a lui Emmerich	165
Recenzie	
Ion Negoitescu, <i>Poezia lui Eminescu</i> , Editura pentru Literatură, București, 1968.....	169
Rolul scriitorului în societate	175
Scriitori, în măsura în care deținem niște concluzii	177

CULTURĂ TRADIȚIONALĂ

Călușarii	183
Descrieri și variante	187
Sursele literare	205
Despre lemn și despre natura lucrurilor	219
Meditații în fața unor porți din Maramureș	227
Opera lemnului. Pomul ca simbol al omului (despre armonia vechilor așezări)	235
Opera lemnului. Artă și meșteșug	253
Tot despre lemn	265
Destinul mistic al lui Ceaușescu	269
O moștenire primejdioasă	277
Zestrea noastră spirituală	281
Steaua sus răsare, ca o taină mare	285
Despre felul în care moartea este înțeleasă în unele părți ale României.....	289
Istorie	293
Răsunetul Unirii în Italia.....	299
Spirit românesc.....	303
Schiță pentru un portret care ne scapă.....	318

Cronica Annei Magdalena Bach

Gazeta literară, 27.01.1966,
anul 13, nr. 4, p. 2

Apariția ei în românește este un eveniment. Carte triumfală care se păstrează mereu la o înălțime incandescentă și calmă; „marele cântec al familiei germane”, cum a fost numită. Este o scriere măreață care nu cunoaște în literatură rivalitate, pentru felul în care glorifică o viață; și mai ales viața lui Bach.

Personal, cred că nu este apocrifă, sau că trebuie să fi fost cel puțin câteva lucruri pe care Anna Magdalena să le fi însemnat și care dau rodul acestei cronici. Este prea intim iluminată pentru ca o imaginație singură, oricât de evlavioasă și într-un veac străin, să poată reconstitui astfel viața lui Bach.

Cartea a apărut pentru prima oară în veacul trecut, când Bach abia era dezgropat din marea uitare; ea atestă o serioasă cunoaștere a lui Bach ca om și ca artist și suprimă orice contradicție într-o intensă prezență. Cronica Annei Magdalena parcurge drumul amintirii pe care numai o devoțiune de suflet și de sânge îl poate purifica în felul acesta unic. Cine ar fi putut la vremea aceea, când o astfel de cunoaștere a lui Bach era lipsită de tradiția care să o facă adorată și răspândirea ei practică puțin probabilă, să se găsească capabil de a realiza suflul pe care îl cuprinde mica cronică? Poate fi vorba cel mult de stilizarea unor date autentice. Sau dacă îngăduim cuiva ca în veacul trecut să fi putut intui atât de adânc pe Bach într-un efort aproape cultic, acel cineva trebuia să fi fost un om de mare rafinament. Mica

cronică însă este expresia unei mari sensibilități și nu a unui mare rafinament.

Un ușor regret însă se face simțit când transpune-rea cronicii în românește nu este prea fericită. Traducerea nu a cântărit îndelung fondul meditativ al cărții, ceea ce face uneori să coboare înălțimea egală a cronicii în dezagreabil. Lucrul acesta se produce încă de la co-
perta lui Val. Munteanu nereușit solidarizată cu cartea, pe care apare un titlu cu nimic justificat. Nu este „scurta cronică a Annei Magdalena Bach”, ci pur și simplu „mica cronică”. E o nuanță pe care traducătorul George Sbîr-
cea nu o respectă nici mai departe.

Traducerea este destul de liberă ca să-și fi putut permite evitarea anumitor exactități literare care în limba germană au girul unei vechimi de circulație și care sună în românește străine de duhul cărții; „simpli-
citate”, „prejudecăți”, „anticipez”, „temporalitate”, „de-
triment”, în gura simplei Anna Magdalena alături de arhaisme inexistente în nemțește ca „milosârdia”, „adăstarea” și care împreunate nu dau un parfum, ci lasă impresia unui vocabular nesigur. Sau plasarea gre-
șită în sintaxa frazei traduse a unui „draga mea” spus de Bach lasă un gust de retorism. Textul cântecelor scrise chiar de Bach în caietul de note al Anei Magda-
lena este deformat de dragul unor rime fanteziste. Chiar dacă ele își găsesc un rost în context. Alt exemplu al alunecării de nuanțe. În episodul morții lui Cavatini, o ieșire imperceptibilă, dar esențială, din marginile căr-
ții pe un teren fragil care dă o dulceață moale, alta decât pe cea pe care o are originalul. „Un surâs ciudat de fru-
mos”, al unui om pe patul morții, devine în traducere „un surâs nespus de frumos”. Acel „ciudat” pus în cro-
nică acolo unde trebuie, are gravitatea și măsura lui care dispare în românește.

Prefața, deși cu intenția unui credincios respect, e pe alocuri de un academism infantil, decolorată, iar al-
teori oscilația tonului trece în extreme de prețiozitate

și de clișeu. Autoarea cronicii relatează „fără fantezia unei Șeherezade, dar...” (ce are una cu alta ?), „ea a pe-
netrat în aliajul misterios de geniu”... și „zugrăvește un portret veridic”.

Să mi se ierte aceste rânduri scrise cu intenția de a sublinia o valoare prea puțin publică, dar mica cro-
nică merita o traducere mai reculeasă care să nu um-
brească câtuși de puțin venerația modestă adusă marelui Bach, cu atât mai mult cu cât ea se realizează aici într-o calitate independentă și unică.

Recenzie

**Johan Huizinga, *Amurgul Evului Mediu*,
Editura Univers, București, 1970**

România literară,
04.06.1970, p. 19

Huizinga trece drept un istoric al culturii. Dacă termenul n-ar fi așa de nesigur, l-am putea accepta. Când spui însă istoric al culturii plutești în vag fără obligația de a constrânge domeniul la un profil spiritual precis. Huizinga, născut în 1872 la Groningen în Olanda, descinde din linia unei înțelegeri a fenomenului istoric ce-l are ca înaintaș pe Jacob Burckhardt. Perspectiva în care se reconstituie o epocă trecută este gândită mai ales ca mentalitate intimă și mai puțin ca fapt istoric consemnat. Eveniment este numai ceea ce descoperă un sens după care individul trăiește destinul lumii la un moment dat. Însă, în cadrul unei aceleiași orientări, sondările care se fac în viața trecutului cunosc interpretări diferite. De la Burckhardt la Huizinga, gândirea care dă formă valorilor este cu totul alta; deși intenția este aceeași, deosebiri în a alege și interpreta fapte de viață fac ca fiecare expunere să fie o substanță diferită. Ceea ce arată încă o dată că nu orientările generale sau curente de opinie, ci indivizii în parte fac să trăiască calitatea unei concepții. Și că substanța unei culturi sau a unei vieți nu este unică, ci depinde și există numai prin felul în care ea este concepută ca substanță. Când doi văd același lucru, văd lucruri diferite.

La treisprezece ani după apariția cărții în Olanda, ea a fost tradusă în franceză. În prefață, Gabriel Hano-taux o consideră un *livre-maître*: „Istorie emoționantă

și secretă. Erudiția domnului Huizinga ne ține în laboratorul său; și asistăm, prin analiza înfiniților mici, la o reconstituire care urmează disecției”.

Traducerea în românește (făcută de H. Radian) a acestei prime cărți a lui Huizinga echivalează ea însăși cu un act de cultură care fructifică autonom. Pentru că este întâi de toate o carte care *fructifică*; și, în al doilea rând, pentru că ea reprezintă în sine o lume *autonomă*. Carte ce deschide atenției un orizont către acele fapte vii care au fost și care persistă și a căror legătură cu sensul mare al vieții scapă privirii obișnuite cu relieful spectaculos. Cartea lui Huizinga este o carte care se concepe liber. Ce importă efortul cu care ea a fost construită? Lectura sa este un act liber care cultivă spiritul în intimitatea lui cea mai sugestivă. Scrisă simplu și, am putea spune, în afirmații verticale. Faptul nu este speculat, ci, prin felul în care este înfățișat, capătă expresia meditată a unui act de existență. Așa se face că acele fapte care nu au statură istorică convențională: emoțiile și reacțiile unor indivizi, amănuntele vieții publice devin simptome ce angajează universul în care se mișcă viața unei vremi: a vremii aceleia.

Cu riscul de a părea pedanți, trebuie să spunem că nu vedem de ce traducerea românească a preferat titlul *Amurgul Evului Mediu* în locul celui original de *Toamna Evului Mediu*. Oare autorul nu știa mai bine de ce a ales cuvântul toamnă, când cel de amurg nu pune problema vreunei alegeri deosebite? Huizinga nu a preferat toamna din lirism, ci pentru că sub acest semn stă momentul medieval pe care-l reînvie. Așa a scris și a simțit el această carte. Și este vorba de o operă clasică a culturii (dacă nu și mai mult, prin reculegerea cu care-i gândită). Să nu ni se ia obiecția drept un sofism sau drept un scrupul științific. Dar amănuntul de finețe cu care un cuvânt se acoperă are altă capacitate de evocare decât un termen echivalent oricât ar fi el de adecvat. Și pe urmă, termeni ca „amurg” sau „declin” trimit

imediat spre o accepție ciclică închisă a fenomenului de cultură care este străină înțelegerii lui Huizinga. El însuși s-a ridicat împotriva pericolului pe care măsura etalon o are în descifrarea faptelor și a criticat „declinul” spenglerian ca pe o „violare a istoriei”: „Istoricul poate satisface plinătatea vieții numai în măsura în care pune în valoare nemărginirea posibilităților”. De aceea toamna este mai deschisă acestei nemărginiri, și refuză modest imaginației dreptul de a înscena spectaculos un amurg, chiar dacă el este un amurg. Și sunt moduri deosebite: amurgul este un tip de a vedea, pe când toamna e o stare. Și cartea ține la emoția impersonală a acestui anotimp. Spunem lucrurile pe care le spunem nu atât cu un simț critic care poate steriliza o atmosferă, ci, dimpotrivă, pentru a ține seama de mișcările intime care pot compune o atmosferă.

În cartea lui Huizinga conceptul aplicat nu se lasă analizat sub specia categoriei. El nu este niciodată forțat și nici nu se lasă prins de ispita generalizării; el se modelează după particularitățile de spirit pe care le evocă și care fac resorturile comunicării interioare cu o valoare. Chiar atunci când Huizinga face judecăți, el nu pierde proprietatea intimă de a localiza fiecare cuvânt ca act propriu:

„Această personificare a lucrurilor neînsuflețite era mult mai puternică în Evul Mediu, când orice lucru avea un nume: atât celulele temnițelor, cât și fiecare casă și fiecare clopot. Fiecărui lucru i se caută «moralitatea», cum spunea omul medieval, adică lecția implicită, semnificația morală, considerată ca fiind cea mai esențială. Fiecare eveniment istoric sau literar are tendința de a se cristaliza într-o parabolă, într-un exemplu moral, într-un argument; fiecare raționament într-o sentință, într-un text biblic, într-o maximă”. Sau alt pasaj unde articulația aprecierii modelează legile gândirii în așa fel încât aceste legi exprimă „cazul” medieval și se propun în același timp ca probleme în sine. Fraza

concisă are implicațiile unui univers de gândire conceput în limite ierarhice: „Figura heraldică dobândește în mintea medievalului o valoare apropiată de cea a unui totem. Leii, crinii, crucile devin simboluri care exprimă în imagini un întreg complex de mândrie și ambiție, de devotament și de spirit de solidaritate, complex exprimat ca un lucru independent și indivizibil. Nevoia de a izola fiecare caz ca pe o entitate de sine stătătoare, de a-l vedea ca idee, se exteriorizează în Evul Mediu într-o puternică înclinare spre cazuistică. Aceasta provine la rândul ei din idealismul care privește departe, în perspectivă. Fiecare caz ivit trebuie să aibă soluția sa ideală, care este aflată de îndată ce s-a recunoscut relația justă dintre cazul în speță și adevărurile eterne, iar această relație este dedusă din aplicarea la fapte a unor reguli formale”.

Lucrarea lui Huizinga se înscrie într-un orizont atât de complex tocmai pentru că și-a restrâns cu precizie aria în care operează, fără să sucombe în comparații și în extinderi de circuit pe care cultura lui o avea oricând la îndemână. Numai așa a putut să lege și să comunice un ev mediu târziu, păstrându-se în el și căutându-i acele forme – nu în care apune, ci în care întârzie.

În studiul său despre „Ideea istorică” s-a și ridicat de altfel împotriva „inflației de terminologie” de care lumea modernă suferă, încăpățânată; și a dat ca exemplu termenul de *renaștere* care s-a aplicat impropriu și altor renașteri de cultură, devenind un termen în general „care și-a pierdut sămburele, parfumul și valoarea; pentru că un termen istoric își păstrează sensul numai atâta vreme cât are gustul unui anumit trecut istoric, a cărui înfățișare sensibilă poate fi evocată”. În cartea lui Huizinga elementul nuanță este întotdeauna păstrat. Nuanța este acel lucru care deosebește capacitatea emoției. Prin ea un trecut se mișcă, este, acolo, în timpul lui viu, ca un lucru cu prezență individuală,

conversând cu o anumită măsură a lumii. O fizionomie a culturii care nu percepe diferențele minime ce despart nesfârșit două lucruri asemănătoare nu poate distinge zona în care viața devine un lucru important. Cartea lui Huizinga desfășurând multiplu – de la profan la ideal – un sentiment al vieții de odinioară ne pune astăzi întrebări și ne obligă să fim atenți la sensurile de care noi, în lumea contemporană, dispunem sau nu.

Lăsând la o parte multe lucruri care se pot spune despre operele lui Huizinga, mai ales despre cele târzii, de filosofie a culturii, trebuie să ne întrebăm de ce, atât în cartea pe care o avem acum în românește, cât și în altele, atenția lui s-a îndreptat spre momentele de criză. Nu pentru că fenomenul pare mai curios, ci pentru că în criza unei istorii se dezbate mai intens și se explorează mai adânc contradicția firii umane. Și nu este ales acest moment medieval pentru nostalgia artificială pe care contemporanul pare să o resimtă în fața ordinii medievale, ci pentru că, dintre marile perioade ale istoriei, Evul Mediu este, poate, lumea cea mai autonom construită, fără memoria unui alt model de istorie, născut fără preexistență, trăind prin el, mai aproape de unitatea existenței și de experiența ei deplină. De aceea criza medievală este mai mult *toamnă* decât altceva.

Iar crizele, atunci când apar, au și valoare de avertisment. Iată cum își începe Huizinga volumul (scris în preajma războiului) *În umbrele lui mâine*, subintitulat *O diagnoză a suferinței culturale din vremurile noastre*:

„Trăim într-o lume posedată. Și știm asta. Nimeni să nu se mire dacă nebunia unei zile va izbucni dintr-o dată într-o turbare, care va scufunda adânc biata umanitate europeană în infirmitate și rătăcire; motoarele vor mai zumzăi și steagurile vor mai flutura încă – dar duhul va fi pierit”. Iar prefața cărții mărturisește doar atât: „Poate că mulți, în temeiul acestor pagini, vor spune că sunt un pesimist. Atâta am de răspuns: sunt un optimist”.